

ASBJØRN KJØNSTAD, ASLAK SYSE OG MORTEN KJELLAND

VELFERDSRETT I

GRUNNLEGGENDE RETTIGHETER, RETTSSIKKERHET
OG TVANG

fremme krav om tilleggsstønader selv om han eller hun er bosatt i en annen EØS-stat.

Ftrl. kap 11A oppstiller krav om medlemskap i folketrygdloven for å ha rett til tilleggsstønad. Dette vilkåret kan måtte fravikes ved bosetting i et annet EØS-land, slik at det ikke kan kreves medlemskap i den norske folketrygden for å beholde tilleggsstønad fra Norge, se trygdeforordningen art. 7 og 21 nr. 1. Problemstillingen har begrenset praktisk betydning: Den nevnte lovvalgsregelen i forordningen art. 11 nr. 2 vil normalt sørge for at Norge *fortsetter* å være lovvalgsstat når mot-takeren av tilleggsstønad bosettes i en annen EØS-stat, hvilket har den konsekvensen at vedkommende fortsetter å være medlem av folketrygden.

Sammenleggingsprinsippet i forordningen art. 6 er det ikke behov for å anvende. Grunnen er at ftrl. kap. 11A ikke stiller krav om en periode med forutgående medlemskap i folketrygden eller krav om en viss tid med arbeid for rett til tilleggsstønad.

6.5 Uføretrygd

6.5.1 Innledning

Et forslag om uførepensjon fra 1935 var knyttet til syketrygden. Sykepenger kunne bare ytes i ett år, og deretter skulle det kunne gis uførepensjon. Perspektivet var å se på uførepensjon som forlengede sykepenger.

Vilkårene for rett til uføretrygd er mer skjønnsmessig utformet enn de fleste andre trygdeytelsene. På samme måte som ordningen med arbeidsavklaringspenger har uføretrygdordningen en mer heterogen målgruppe enn andre trygdeordninger, som eksempelvis alderspensjon og foreldrepenger.

Det er fem hovedvilkår som må være oppfylt for at en person skal ha rett til uføretrygd, som skal beskrives i punkt 6.5.2. Hovedprinsippene for utmålingen belyses i punkt 6.5.3.

Underveis i framstillingen påpekes betydningen av EØS-retten. Som en bakgrunn nevnes enkelte grunnleggende utgangspunkter allerede her. Uføretrygd omfattes av trygdeforordningen, siden ytelsen skal sikre inntekt for personer med varig nedsatt inntektsevne som følge av sykdom, skade eller lyte, se art. 3 nr. 1 bokstav c. I forordningen avdeling III kap. 4 er det gitt særlige regler for ytelser ved uførhet.

I forordningen skilles det mellom uføreytelser ut fra type lovgivning, se art. 44 nr. 1. Folketrygdlovens uføretrygd er en såkalt type B-lovgivning, siden ytelsen

beregnes ut fra trygdetid, se § 12-13 fjerde ledd første punktum. Da anvendes *pro rata-prinsippet*, også kalt «delpensjonsprinsippet». Det innebærer at ytelsen utbetales fra hver involvert medlemsstat i form av *delpensjoner*, utmålt i forhold til hvor lang opptjening den uføre har i hver enkelt stat. Ved det sikres mobilitet med opptjente rettigheter. I tillegg sikres det at en EØS-stat ikke blir sittende med hele ansvaret for en person som blir ufør etter å ha vært yrkesaktiv i andre EØS-stater det meste av yrkeskarrieren – og som dermed også har bidratt til verdiskaping og skatteinntekter i disse statene. Dette er spesielt viktig siden det er store ulikheter i medlemsstatenes uførhetsordninger, både i utformingen av vilkår og utmålingsprinsipper. I trygdeforordningens fortale avsnitt 26 framgår følgende: «Når det gjelder ytelser ved uførhet, bør det utarbeides et system for koordinering som respekterer særtrekkene i nasjonal lovgivning, særlig med hensyn til anerkjennelse av uførhet og forverret uførhet.»

6.5.2 Vilkår

6.5.2.1 Tilknytning

Medlem på tidspunktet for kravsfremming: Den som krever uføretrygd, må vanligvis ha vært medlem i trygden de fem siste årene umiddelbart før uførheten inntraff, se ftrl. § 12-2 første ledd. Vilkåret om tilbaketiltrygdetid innebærer at man ikke kan «bo seg til» rett til uføretrygd, til forskjell fra hva som gjelder for retten til arbeidsavklaringspenger (sml. Narvland 2018 s. 185). Folketrygdloven bygger her på et forsikringsrettslig prinsipp: Folketrygden har bare ansvar for den uførheten som oppstår når en person har vært medlem i trygdeordningen de siste tre årene før forsikringstilfellet inntraff. Hvis en slik tilknytning til det norske trygdesystemet ikke har foreligget, forutsettes det at vedkommende var medlem i en utenlandsk trygde- eller forsikringsordning. Sammenleggingsprinsippet i trygdeforordningen art. 6 innebærer at perioder med trygdetid fra andre EØS-stater tas i betraktning.

Selv om ftrl. § 12-2 isolert sett oppstiller et krav om ett års medlemskap i *folketrygden* på det tidspunktet et krav om uføretrygd fremsettes, må bestemmelsen tolkes i lys av trygdeforordningen. På grunn av forordningens klassifisering av ytelser ved uførhet som *pro rata*-ytelser kan det ikke oppstilles noe krav til medlemskap i folketrygden på det tidspunktet det fremmes krav om uføretrygd. Dette innebærer at en person som var medlem i en trygdeordning etter en annen medlemsstats lovgivning, vil oppfylle nasjonale krav om medlemskap i trygdeordningen etter særregelen i trygdeforordningen art. 51 nr. 3. Bestemmelsen er nødvendig for en *pro*

rata-ytelse som uføretrygd. Uten art. 51 nr. 3 kunne man fått løsninger der hele ansvaret for en person som blir ufør etter en lang yrkeskarriere i ulike medlemsstater, måtte bæres av den staten som var kompetent stat akkurat da uførheten ble konstatert.

Folketrygdloven oppstiller noen unntak fra vilkåret om fem års forutgående trygdemedlemskap. Ett av unntakene omhandler unge uføre.

Ftrl. § 12-2 andre ledd bokstav a omhandler personer som er født uføre eller blir det før fylte 26 år. I slike tilfeller kreves det ikke medlemskap de fem siste årene før vedkommende ble ufør. For å ha rett til uføretrygd må vedkommende imidlertid ha vært medlem av trygden i minst ett år før krav settes fram, se ftrl. § 12-2 andre ledd bokstav a. Sammenleggingsprinsippet i forordningen art. 6 gjelder også her, men blir supplert av særregler som art. 51.

Ftrl. § 12-2 andre ledd bokstav b oppstiller unntak for personer som har vært i utlandet i kortere tid enn fem år. Bestemmelsen har særlig betydning for nordmenn som tar arbeid i utlandet i kort tid, og som blir uføre under utenlandsoppholdet eller det første året etter hjemkomsten. Søkeren trenger ikke å ha vært trygdemedlem på uføretidspunktet, og det kreves heller ikke at vedkommende tidligere har vært medlem i folketrygden. Derfor anvendes regelen også for en ufør som kommer til Norge og blir medlem i folketrygden før fylte 21 år. Det er lagt til grunn at sammenlegging av tid etter forordningen art. 6 også må tillates for å oppfylle vilkårene i unntaksbestemmelsen, se blant annet TRR-2017-3346 og Arbeids- og sosialdepartementets instruks til Arbeids- og velferdsdirektoratet 6. februar 2020.

Selv om vilkåret om forutgående medlemskap ikke er oppfylt etter folketrygdloven, kan som nevnt trygdeavtaler og trygdeforordninger medføre at vedkommende har rett til uføretrygd. Her er det forordning (EF) nr. 883/2004 som har størst betydning, hvor sammenleggingsprinsippet står sentralt (jf. art. 6 og 45). På området for uføreytelser er det imidlertid visse begrensninger i dette prinsippet, se art. 57. Bestemmelsens nr. 1 anviser at

en medlemsstats institusjon ikke [skal] være pålagt å gi ytelser på grunnlag av tid som er tilbakelagt etter lovgivningen den anvender, og som skal medregnes når trygdetilfellet inntreffer, dersom denne tiden er *under ett år*, og det ikke foreligger noen rett til ytelser etter den lovgivningen om bare denne tiden medregnes. (uthevet her)

Den påkrevde medlemsperioden på ett år kan imidlertid være opptjent når som helst før uføretidspunktet. Sml. NOU 2021: 8 s. 163.

Forutsetningen for at unntaket skal komme til anvendelse, er at ikke alle land vedkommende har medlemstid fra, er unntatt fra å yte uføretrygd på samme

grunnlag, se art. 57 nr. 3. Personer som aldri har vært yrkesaktive i EØS, må ha tre års botid i Norge for å kreve uføretrygd på grunnlag av trygdeforordningens bestemmelser, se vedlegg VI til EØS-avtalen punkt 1 tilpasning (1). Dette unntaket for Norge går fram av trygdeforordningen vedlegg XI, se EØS-avtalen vedlegg VI del I nr. 1, bokstav l.

Selv om vilkåret om forutgående medlemskap ikke er innfridd etter folketrygdloven, kan bestemmelsene i trygdeavtaler og trygdeforordninger medføre at vedkommende har rett til uføretrygd. Her er det forordning (EF) nr. 883/2004 som har størst betydning, se forordningens art. 6 og omtalen av den i punkt 2.2.3.3. Ved vurderingen av inngangsvilkårene skal medlemstid i andre EØS-land tas med i beregningen av forutgående trygdetid, ut fra sammenleggingsprinsippet.

Fram til 1. januar 2021 gjaldt det også et unntak for innvandrere med flyktningstatus. De ble trygderettslig behandlet som om de hadde full botid (det vil si 40 år), uansett hvilken faktisk botid de hadde opparbeidet. For å sikre uføre flyktninger stønad til livsopphold og unngå at betydelige kostnader veltes over på kommunene, ble det fra januar 2021 innført supplerende stønad til uføre flyktninger. De som er både uføre og har flyktningstatus, er garantert en samlet inntekt som tilsvarer minsteytelse for uføretrygd, se lov 29. april 2005 nr. 21 om supplerende stønad ved kort butid især §§ 1, 2, 3 og 5.

Fortsatt medlemskap: For å få rett til uføretrygd er det også et vilkår at vedkommende fortsatt må være medlem i folketrygden, se ftrl. § 12-3 første ledd. En viktig del av begrunnelsen er kontrollhensynet: Under utenlandsopphold er det vanskelig for Nav å føre kontroll med om pensjonsmottakerne stadig fyller de medisinske, attføringsmessige og ervervsmessige vilkårene for å beholde retten til uføretrygd.

Det er gjort unntak fra vilkåret om aktuelt medlemskap i folketrygden for personer som har hatt minst 20 års botid i Norge, se ftrl. § 12-3 andre ledd første punktum. Disse kan fritt eksportere uføretrygden hvor som helst i verden. For personer med mindre enn 20 års botid i Norge, og som har opparbeidet tilleggspensjon, ytes det en redusert pensjon etter ftrl. § 12-3 andre ledd andre punktum. De som har mindre enn 20 års botid, kan etter den interne norske regelen i utgangspunktet bare eksportere den delen av uføretrygden som er opptjent ved egen innbetaling basert på tidligere pensjonsgivende inntekt.

Av trygdeforordningens regler om delpensjoner (*pro rata*-prinsippet) følger det at ytelsene fritt kan eksporteres i hele EØS. Når en stat ikke kan kreve at den som er blitt ufør, var trygdedekket i vedkommende stat verken da uførheten ble konstatert, eller da uføretrygdkravet ble framsatt, kan naturlig nok heller ikke utbetaling

av ytelsen knyttes til et slikt vilkår. Som påpekt av Fredriksen-utvalget: «Dersom en person som har opptjent rett til uføretrygd i en EØS-stat, ikke skulle få trygden utbetalt fordi vedkommende i ettertid har flyttet til en annen EØS-stat, ville hele delpensjonsmodellen falle sammen.» (NOU 2021: 8 s. 166) Forordningen art. 7 medfører dermed at kriteriet om fortsatt medlemskap for rett til uføretrygd i ftrl. § 12-3 første og tredje ledd må fravikes når lovvalgsreglene i forordningen utpeker en annen lovvalgsstat enn Norge. Et praktisk eksempel er ved bosetting i en annen EØS-stat. At kravet til trygdemedlemskap er oppfylt i saker hvor personen er medlem i en trygdeordning etter en annen medlemsstats lovgivning, gjelder også for det særlige barnetillegget i ftrl. § 12-15 (se nærmere i punkt 6.5.3). Det samme gjelder for det behovsprøvde ektefelletillegget etter forskrift 3. juli 2014 nr. 947 om omregning av uførepensjon til uføretrygd § 8.

6.5.2.2 Alder

I likhet med sykepengene og arbeidsavklaringspengene stilles det aldersvilkår. For uføretrygd er aldersvilkåret regulert i ftrl. § 12-4. Her framgår det at uføretrygd kan ytes til personer som har fylt 18 år, men ikke har fylt 67 år.

For personer som har fylt 62 år da kravet framsettes, er det et vilkår om tilknytning til arbeidslivet, se ftrl. § 12-4 andre ledd. Etter bestemmelsens første punktum kreves det da at medlemmet hadde en pensjonsgivende inntekt på minst folketrygdens grunnbeløp i året før uføretidspunktet eller minst tre ganger folketrygdens grunnbeløp i løpet av de tre siste årene før dette tidspunktet.

6.5.2.3 Sykdom, skade eller lyte

Et vilkår for uføretrygd er at uførheten må kunne tilbakeføres til «sykdom, skade eller lyte», se ftrl. § 12-6. Den ervervsmessige uførheten må dermed ha en medisinsk årsak, og det skal anvendes et sykdomsbegrep som er «vitenskapelig basert og alminnelig anerkjent i medisinsk praksis», se andre ledd første punktum. Det vises her til den generelle beskrivelsen av sykdomskravet i punkt 6.2.1. Mange av de presiseringene og eksemplene som er angitt ovenfor under arbeidsavklaringspengene i punkt 6.4.2.3, vil ha overføringsverdi til forståelsen av sykdomsbegrepet i ftrl. § 12-6. Bestemmelsens andre ledd andre punktum avgrenser uttrykkelig mot uførhet på grunn av sosiale og økonomiske problemer. Ved *psykososiale* lidelser må man vurdere om sykdomstilstanden eller de sosiale problemene er mest betydningsfulle, basert på hovedårsakslæren som beskrevet i punkt 6.2.2 og utdypet i punkt 6.5.2.5.

For å ha rett til uføretrygd er det videre et krav om en «*varig* sykdom, skade eller lyte» (uthevet her), se ftrl. § 12-6 første ledd. Bestemmelsen konkretiserer ikke selv

hva som ligger i varighetskravet. Det må fastlegges i lys av andre rettskilder. Inspirert av engelsk rett inntok Kjønstad et syn om at 2–3 år ikke er tilstrekkelig, men at det på den andre siden ikke kreves livsvarighet. Han antydte at grensen normalt er på rundt sju år (Kjønstad 1992b s. 109). Synspunktet vant innpass i trygderettspraksis, slik som *Prolaps* (TRR-2002-2518), og er videreført i senere avgjørelser som *Paranoid schizofreni* (TRR-2003-3827) og *ME* (TRR-2014-2704). I *Omsorgsarbeider* (TRR-2011-333) ble synspunktet konsist formulert: «Varighetskravet er normalt 7 år.»

For unge uføre finnes det særregler i ftrl. § 12-13 tredje ledd. Har medlemmet blitt ufør før fylte 26 år på grunn av en alvorlig og varig sykdom, skade eller lyte som er klart dokumentert, er minsteytelsene henholdsvis 2,66 og 2,91 G. Det oppstilles et kvalifikasjonskrav til sykdommen, ved at den må foreligge en «alvorlig ... sykdom». I dette ligger at de medisinske vilkårene skjerpes, sml. presiseringen i *Ung ufør III* (HR-2021-2276-A). Høyesterett presiserer her at vurderingen skal ta utgangspunkt i den *medisinske lidelsen* og dens alvorlighet. Medlemmets *fungeringsnivå* vil bare opptre som selvstendig moment ved tvil om hvorvidt den medisinske lidelsen er tilstrekkelig alvorlig, men fungeringsnivået vil som regel inngå i fastleggningen av den medisinske lidelsen og på den måten ha indirekte betydning for vurderingen av alvorligheten.

6.5.2.4 Nedsatt inntektsevne

Hovedvilkåret for rett til uføretrygd er at inntektsevnen er varig nedsatt med minst 50 prosent, se ftrl. § 12-7 første ledd. Loven stiller med dette krav om varig uførhet, om 50 prosent uførhet, og om at uføregraden skal fastsettes etter en ervervs-messig vurdering. Vi skal se nærmere på fastsettingen av uføregraden, tidskravet og kravet til uførhetens omfang.

For personer som mottar arbeidsavklaringspenger da de fremsetter krav om uføretrygd, er det etter ftrl. § 12-7 andre ledd tilstrekkelig at inntektsevnen er nedsatt med 40 prosent. Bestemmelsen må ses i sammenheng med ftrl. § 11-23 fjerde ledd, om reduserte arbeidsavklaringspenger når arbeidsevnen er redusert med minst 40 prosent. Ved vurderingen av om inntektsevnen er tilstrekkelig redusert, skal det tas hensyn til eventuelt mottak av en tilsvarende ytelse som arbeidsavklaringspenger (rehabiliteringsytelse) fra en annen medlemsstat. Det må hensyntas for å unngå indirekte forskjellsbehandling og oppnå likebehandling av ytelser fra andre EØS-stater.

Fastsetting av uføregrad: Uføregraden skal fastsettes på grunnlag av en vurdering av evnen til å utføre inntektsgivende arbeid. Med *inntektsevne* forstås som nevnt evnen til å skaffe seg pensjonsgivende inntekt.

Ftrl. § 12-7 tredje ledd anviser et *sammenlikningsperspektiv*: Det må foretas en sammenlikning mellom inntektsevnen før uføretidspunktet (inntekt før uførhet, IFU) og inntektene personen kan skaffe seg etter å ha blitt skadet/syk (inntekt etter uførhet, IEU). En reduksjon av årsinntekten fra eksempelvis 500 000 kroner til 200 000 kroner gir en uføregrad på 60 prosent.

For arbeidstakere settes inntekt før uførhet (IFU) til personens normale årsinntekt i full stilling før uføretidspunktet, se ftrl. § 12-9 første ledd første punktum. For selvstendig næringsdrivende settes IFU til den gjennomsnittlige inntekten for de siste tre kalenderårene før uføretidspunktet, se ftrl. § 12-9 første ledd andre punktum. Til disse utgangspunktene kommer en rekke nyanser i bestemmelsens andre ledd, som vi ikke går inn på her.

Kapitalinntekt er uten betydning for uføregraden, men for selvstendig næringsdrivende kan slik inntekt komme inn under begrepet *pensjonsgivende inntekt*. Nedsett evne til å arbeide i hjemmet i form av vask, støvsuging, matlaging mv. gir ikke rett til uføretrygd. Den tidligere regelen om opptjening på slikt grunnlag i ftrl. § 12-8 ble opphevet fra 1. januar 2015. Opphevingen skyldes blant annet at regelen medførte en uønsket forskjellsbehandling der uføregraden ble bestemt av boligens størrelse og lettstelthet, og regelen viste seg i tillegg vanskelig å praktisere (Prop. 66 L (2013–2014) s. 25).

Det skal ikke bare ses på den faktiske arbeidsinntekten, men også på mulighetene til å skaffe seg slik inntekt. Den som krever uføretrygd, har en plikt til å utnytte restarbeidsevnen. I denne helhetsvurderingen skal det «legges ... vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn og arbeidsmuligheter på hjemstedet eller andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid», se ftrl. § 12-7 tredje ledd første punktum. Hvis vedkommende ikke fullt ut utnytter sine muligheter, kan uføregraden bli satt lavere enn reduksjonen i den faktiske inntekten skulle tilsi.

Hovedprinsippet er at den uføre skal vurderes i forhold til «ethvert arbeid som vedkommende nå kan utføre», se ftrl. § 12-7 tredje ledd andre punktum. Krav om uføretrygd kan derfor avslås dersom det finnes annet arbeid som vedkommende kan utføre, «selv om det innebærer nedgang i lønn og yrkesmessig status» (Ot.prp. nr. 62 (1990–91) s. 4).

6.5.2.5 Årsakskrav: Tradisjonell hovedårsakslære

I likhet med sykepenger og arbeidsavklaringspenger oppstilles det årsakskrav for rett til uføretrygd. Man står overfor et dobbelt årsakskrav i ftrl. § 12-6 tredje ledd. Det vil her si at det kreves årsakssammenheng både mellom medlemmets sykdom/skade/lyte og funksjonsnedsettelsen (årsaksledd 1) og mellom funksjonsnedsettelsen og den varige nedsettelsen av inntektsevnen (årsaksledd 2).

Selve *innholdet* i årsakskravet atskiller seg fra det som gjelder for sykepenger og arbeidsavklaringspenger. For uføretrygd gjelder det en tradisjonell (alminnelig) hovedårsakslære. Den går ut på at den mest dominerende faktoren utpekes som årsak i rettslig forstand. Når årsakskravet formuleres på denne måten, er det kun én faktor – den mest dominerende i årsaksbildet – som kan kvalifisere som årsak. Både i det første og det andre årsaksleddet gjelder det et slikt hovedårsakskrav. Til dette kommer to presiseringer:

Presisering 1: Hovedårsakslæren kommer først og fremst til syne i det første årsaksleddet, det vil si i leddet mellom sykdommen og funksjonsnedsettelsen. Ved vurderingen av om inntektsevnen er nedsatt med minst 50 prosent, gir bestemmelsen i § 12-7 tredje ledd anvisning på momenter for helhetsvurderingen: «Ved vurderingen av hvor mye inntektsevnen er nedsatt, legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn og arbeidsmuligheter på hjemstedet eller andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid.» Årsaksvurderingen får dermed en *noe annen karakter* i det siste årsaksleddet.

Presisering 2: Hovedårsakslæren er forskjellig *formulert* i de to årsaksleddene. I det første årsaksleddet (medisinsk tilstand – funksjonsnedsettelsen) brukes ordet «medført», mens ordet «hovedårsaken» brukes i det siste årsaksleddet (funksjonsnedsettelsen – inntektstapet).

6.5.2.6 Aktivitetstiltak

Folketrygdloven bygger på grunnideen om at uføretrygd ikke bør gis hvis det er mulig å få vedkommende i arbeid. De fleste har det best når de klarer å forsørge seg selv, og for samfunnet er det som regel billigere å bekoste hjelp til selvhjelp enn å yte en varig uføretrygd.

Etter ftrl. kap. 5, 10 og 11 gis det økonomiske stønader til medisinsk behandling, rehabilitering, attføringstiltak og andre arbeidsrettede tiltak. Behandling, opplæring og arbeidstrening gis på helseinstitusjoner, sosialmedisinske avdelinger ved sykehus, rehabiliteringsinstitusjoner, arbeidsmarkedsinstitutter og vernede bedrifter. Disse institusjonene er imidlertid ikke så godt utbygd at de kan motta alle som

har behov for behandling, attføring og andre arbeidsrettede tiltak. Utdannings-systemet benyttes i betydelig utstrekning. Oppfølging hos helsepersonell og egen innsats er også viktig.

Etter ftrl. § 12-5 første ledd kan uføretrygd bare gis dersom vedkommende har gjennomført eller har forsøkt å gjennomføre «individuelle og hensiktsmessige arbeidsrettede tiltak uten at inntektsevnen er bedret». Unntak fra dette vilkåret gjelder bare dersom Nav finner at faktisk forsøkt eller gjennomgått attføring og andre arbeidsrettede tiltak av «åpenbare grunner ... ikke er hensiktsmessige». Det er tilstrekkelig at attføring ikke anses «hensiktsmessig».

Etter ordlyden i ftrl. § 12-5 første ledd knytter vilkåret om «åpenbare grunner» seg til tilfeller der den funksjonshemmede ikke har forsøkt arbeidsrettede tiltak. Høyesterett har i *Plexusskade* (Rt. 2010 s. 113) oppstilt et slikt krav også hvor den funksjonshemmede har forsøkt slike tiltak flere ganger. Førstvoterende uttalte at det materielle kravet om åpenbare grunner «i utgangspunktet [er] det samme som når attføring ikke tidligere har vært forsøkt», men tilføyde for så vidt gjaldt bevisvurderingen, at «det faktiske grunnlaget for å vurdere om attføringsvilkåret er oppfylt vil kunne være bedre når attføring har vært forsøkt enn når ingen forsøk har vært gjort» (avsnitt 73). Synspunktet er stadfestet i *Hjernesvulst* (Rt. 2012 s. 1810), der Høyesterett framhevet at «det gjelder et strengt krav om at en skal prøve attføring før uførepensjon innvilges» (avsnitt 36).

6.5.3 Utmåling

Dette punkt belyser utgangspunktene for utmålingen av uføretrygd. Ved beregningen av denne tas det utgangspunkt i pensjonsgivende inntekt de fem siste kalenderårene før uføretidspunktet. Hovedregelen om uføretidspunktet er regulert i ftrl. § 12-8 første ledd. Skjæringstidspunktet er da inntektsevnen ble varig nedsatt. Ved fastsettelsen av beregningsgrunnlaget legges de tre beste inntektsårene til grunn, se ftrl. § 12-11 første ledd. For beregning av uføretrygden vil trygdeforordningen ikke innskrenke rettigheter som følger av nasjonal lovgivning. Hvis vilkårene for uføretrygd er oppfylt etter nasjonal lovgivning, det vil si uten sammenlegging, skal denne utbetales dersom den gir et høyere beløp enn en uføretrygd beregnet *pro rata*, se bl.a. NOU 2021: 8 s. 164.

Har personen som søker uføreytelse, hatt opptjening i flere EØS-stater, innebærer delpensjonsprinsippet at ytelsen utmåles i forhold til hvor lang opptjening vedkommende har i hver enkelt stat. Er sammenlegging nødvendig for å oppnå rett til uføretrygd, skal utbetalingen reflektere opptjeningsperioden i Norge, sett i